

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 33

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 33. — Рівне: РДГУ, 2005. — 138 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем педагогіки, дидактики, історії педагогіки, теорії і методики трудової підготовки, профорієнтації, виховання дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №5 від 30.12.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 4.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2005

використання обґрунтованої методики оцінювання рівнів їх готовності до вибору професії у сфері менеджменту; наявності зворотного зв'язку щодо ефективності профорієнтаційної діяльності школи. Успішне вирішення завдань підготовки учнів старших класів до вибору професії значною мірою залежить від забезпечення взаємозв'язку дидактичних і профорієнтаційних принципів організації навчального процесу.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що підбір педагогічно доцільних змісту, методів, засобів та організаційних форм профорієнтаційної роботи дозволяють підвищити ефективність формування готовності старшокласників до вибору професії до свідомого вибору професії у сфері менеджменту. Звідси постає питання належної підготовки кадрів до проведення роботи у відповідному напрямку

ЛІТЕРАТУРА

1. Побірченко Н.А. Формування особистісної готовності учнів загальноосвітньої школи до підприємницької діяльності. — К.: Знання, 1999. — 285с.
2. Огнів'юк В. Зволікання із впровадження профільності було б стратегічною помилкою // Освіта України. 2003.— №38.— С.3.
3. Ковальська Н. Методичні рекомендації до факультативного курсу “Основи менеджменту”. Частина 1. — Херсон: ПП “Волинський Н.В.”, 2002. — 44с.
4. Ковальська Н. Фактори формування готовності старшокласників до вибору професії менеджера // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 33.— Херсон: Видавництво ХДПУ, 2003 — С.164-168.
5. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технології// Неперервна освіта: проблеми, пошуки, перспектив/ За ред. І.А.Зязюна.—К.: ВПОЛ,2000.— С.274-297

Резюме. В статті обґрунтовуються питання наявності відповідного дидактично-методичного забезпечення та організації навчального процесу соціальному заказу на професію, в частині в сфері менеджменту. Пропонується орієнтована модель процесу поетапного формування готовності старшокласників до свідомого вибору професії в сфері менеджменту.

Ключеві слова: професійне самоопределение, профорієнтаційна робота, готовність особистості, сфера менеджменту.

The summary. In the article the question of presence of the proper didactic-methodical providing and organization of educational process are grounded to the social order on a profession, in details in the field of management. The reference model of process of the step by step forming of readiness of senior-pupil to the realized choice of profession in the field of management is offered.

Keywords: professional self-determination, vocational orientation work? Readiness of personaliti, sphere of management.

Одержано редакцією 21.10.2005.

УДК: 37.048.4 (477. 8)

М.С. ЯНЦУР, Н.Р. ЄЗЕРСЬКА

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ УЧНІВ 9-Х КЛАСІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Резюме. У статті розглядаються результати дослідження особливостей професійної спрямованості учнів дев'ятих класів загальноосвітніх навчальних закладів північно-західного регіону України.

Ключеві слова: спрямованість особистості, професійна спрямованість, професійні інтереси, нахили, мотиви, ціннісні орієнтації, наміри.

В умовах суттєвих змін у суспільно-економічному житті нашої держави, зокрема переходу до ринкових відносин, змінюється характер та мета праці, зростає її інтенсивність, посилюється напруженість, вимагається високий професіоналізм, витривалість і відповідальність, перевага надається висококваліфікованим працівникам, які швидко орієнтуються в новинках науки та техніки. А це можливо при умові, коли людина відчуває себе “на своєму місці”, у праці вона використовує свої здібності, знання і вміння та може забезпечити власну незалежність і достаток у житті. Разом з тим виникають такі соціально-економічні наслідки, як безробіття, утворення державних і приватних господарчих структур тощо. Тому перед професійною орієнтацією постають важливі завдання із забезпечення свідомого професійного самовизначення та самореалізації, знаходження свого місця в життєвому просторі. Вирішенню цих проблем сприяють Закони України “Про зайнятість населення”, прийнята і затверджена Кабінетом міністрів України у 1994 році “Концепція державної системи професійної орієнтації” та інші державні документи. Ці документи у певній мірі сприяють організації профорієнтаційної роботи у всіх верствах населення, яке шукає роботу. Стосовно профорієнтації школярів, то в країні до цього часу практично не створено відповідної системи, яка б відповідала стану, перспективам та особливостям сучасної соціально-економічної ситуації та новим підходам у розбудові загальноосвітньої та професійної освіти. З'ясуванню особливостей професійної спрямованості, яка є основним компонентом професійного самовизначення, учнів 9-х класів загальноосвітньої середньої школи на сучасному етапі розбудови нашої держави і присвячена наша стаття.

Актуальність проблеми формування професійної спрямованості, саме в учнів 9-х класів пояснюється тим, що якраз після закінчення основної школи виникають зміни в структурі особистості учня (перехід із підліткового віку в юнацький), вирішуються проблеми професійного та життєвого самовизначення, формуються життєві плани. Найбільш особистісною передумовою професійного самовизначення, його головним компонентом і суттєвим показником загального та професійного розвитку особистості є професійна спрямованість. Це означає, що основою змісту управління процесом самовизначення слід вважати формування професійної спрямованості особистості. Сам процес формування професійної спрямованості є багатограним, тривалим та суперечливим, тому дослідженням цієї проблеми займалися багато вчених, зокрема, В.М. Васильков [1], М.М. Захаров [2], Є.О. Клімов [3], О.Ф. Пилипчук [4], В.Д. Симоненко [6], С.М. Чистякова [7], П.О. Шавір [8] тощо.

Термін професійна спрямованість ґрунтується на психологічному понятті “спрямованість особистості”. Спрямованість є однією з провідних якостей людини, яка характеризує її соціальну та моральну цінність. Вона визначає основні напрямки поведінки, що зумовлюються актуальними потребами, інтересами, ідеалами, переконаннями та іншими чинниками, й залежить від значущості для людини набутих знань, рівня розвитку свідомості та самосвідомості, моральної вихованості, осмислення власного та суспільного досвіду, вміння здійснювати самоаналіз тощо. У працях цілого ряду вчених-психологів, зокрема О.М. Леонтьєва, М.З. Неймарка, К.К. Платонова, спрямованість розглядається як центральне утворення особистості, тобто те, від чого залежить загальне спрямування її життя.

Виходячи з того, що спрямованість особистості характеризує сферу її потреб і прагнень, систему її ставлень до дійсності, інших людей і до себе, то професійна спрямованість характеризується готовністю молодшої людини до того чи іншого виду трудової діяльності та вибору професії. Вона є, за суттю, однією з визначальних сторін особистості, де основу становлять її інтереси, прагнення, наміри, ідеали, нахили, переконання. Інакше кажучи, професійна спрямованість відбиває суб'єктивне ставлення особистості до певних видів професійної діяльності та до себе як суб'єкта професійної діяльності. Під професійною спрямованістю особистості В.Д. Симоненко розуміє “одну із суттєвих її сторін, яка виражається в інтересах, нахилах, намірах, ідеалах. Професійна спрямованість обумовлює мотивовану і цілеспрямовану діяльність при підготовці особистості до вибору сфери трудової діяльності та шляхів професійного становлення” [6, 61]. П.О. Шавір також вважає, що професійна спрямованість заснована на широкому колі потреб, інтересів, ідеалів, установок людини і доводить, що процес формування зумовлений діяльністю суб'єкта, в якій реалізується його зв'язок з чинниками професійної орієнтації [8, 27]. “Професійна спрямованість особистості як частина загальної спрямованості й ведуча інтегральна якість – це соціально-психологічна установка на певний вид трудової діяльності, котра характеризується рівнем усвідомлення її цілей і завдань та станом сформованості потреб, інтересів, нахилів, здібностей, ціннісних орієнтацій, мотивів, намірів і переконань, наявністю ідеалів та виражається у готовності зробити професійний вибір” [4, 48]. В.К. Сидоренко відмічає, що професійна спрямованість характеризує “сферу потреб та інтересів настільки, наскільки вона пов'язана з поведінкою людини у відношенні до професійної праці” [5, 35]. На думку вчених С.М. Чистякової [7] та М.М. Захарова [2] професійна спрямованість, як основний компонент професійного самовизначення, включає в себе потреби, інтереси, нахили, мотиви, здібності, ідеали, досвід конкретної професійної діяльності, знання та вміння.

Отже, виходячи із вище сказаного, структуру професійної спрямованості, як основного компонента професійного самовизначення, складають наступні компоненти: професійні інтереси, потреби, нахили, здібності, ціннісні орієнтації, ідеали, мотиви та наміри, досвід, переконання. Головними з них виступають ті, які й досліджуються нами.

З метою вивчення сформованості у школярів професійної спрямованості нами було проведено дослідження за допомогою спеціально розробленого модернізованого опитувальника, який складається з 15 питань (додаток 1). У ньому відображені найсуттєвіші компоненти структури професійної спрямованості. Професійний інтерес розкривається у питаннях №№ 1,2,4, а стійкість професійного нахилу розкриває питання №3. Ціннісні орієнтації досліджуються у питаннях під номером №№ 10, 11. Мотиви вибору професії розкриваються у питаннях №№ 10, 11. Переконання у правильності зробленого вибору розкрито у питанні №6. Питання №№ 5,8,9,13 дозволяють дослідити професійні наміри учнів. Дослідження такої якості як досвід – розглядається у питанні №14. Ситуації вибору професії, які обумовлені відповідними зовнішніми факторами, розкриваються у питаннях №№ 12, 15.

Опитуванням було охоплено 1140 учнів 9-х класів м. Рівного та Рівненської області, зі шкіл м. Рівного – 64,4%, сільської місцевості – 28,8%, м. Корець – 5,1 %, Волинської області (м. Ковель) – 1,7% опитаних. Проаналізуємо отримані результати дослідження.

У структурі інтересів учнів 9-х класів за сферами діяльності найбільш цікавить природничо-наукова сфера (26,8%), далі технічна (19,6%), за нею гуманітарна (19,2%), суспільно-наукова (16,7%), мистецтво (9,1%), нема визначених інтересів у 8,8%, але це не свідчить про їх відсутність.

На запитання “Назвіть професії, які Вам найбільше подобаються” учнями було вказано по декілька варіантів. Найбільш до вподоби дев'ятикласникам наступні професії: вчитель (20,3%), лікар (12,5%), програміст (10,36%), юрист (9%), водій (8,6%), економіст (6,3%), бухгалтер та менеджер (по 5,4%), перукар (4,5%), журналіст та міліціонер (по 3,3%), археолог (3%), адвокат (2,9%), дизайнер (2,6%), столяр (2,4%), продавець (2,3%), модельєр, перекладач, психолог (по 2,2%), інженер та підприємець (по 2,1%), повар (1,9%), швачка (по 1,8%), банкір (1,7%), секретар (1,5%),

електрик (1,4%), актор та механік (по 1,2%), військовослужбовець, митник, фармацевт (по 1,1%), медсестра, ветеринар, слюсар (по 1%), решта професій набрали менше 1%, зокрема: агроном, артист, архітектор, бібліотекар, біолог, вихователь, візажист, геолог, еколог, екскурсовод, зварювальник, історик, кондитер, косметолог, лаборант, лісник, машиніст, музикант, оператор ЕОМ, офіціант, охоронець, спортсмен, стиліст, фотограф, хімік, художник тощо. Загалом учнями було названо 112 професій з різних галузей народного господарства, але всі загальновідомі професії. Після закінчення школи учні мріють оволодіти наступними професіями: вчитель (12,6%), юрист (9,2%), програміст (7,9%), лікар (6,7), водій, журналіст (по 4%), менеджер (3,2%), перекладач (2,7%), інженер (2,5%), оператор ЕОМ, столяр (2,2%), бухгалтер, мільйонер (по 2%), секретар (1,7%), економіст, перукар, психолог, повар (по 1,2%), адвокат, ветеринар, військовослужбовець, історик, спортсмен (по 1%), агроном, археолог, банкір, еколог, лісник, модельєр, музикант, пожежник, продавець, слюсар, (по 0,7%), артист, геолог, дизайнер, зварювальник, електрик, митник, муляр, спортивний тренер, стиліст, фармацевт, швачка (по 0,5%), архітектор, диктор, диригент, закрійник, косметолог, лаборант, лінгвіст, лісник, машиніст, медсестра, механік, охоронець, пасічник, перукар, пілот, повар, радіотехнік, режисер, стюардеса, товарознавець, тракторист, хімік, фотограф (по 0,3%), не визначилися - 6,7% опитаних. Загалом учнями було названа 71 професія, які вони хотіли обрати. Досить багато учнів не відрізняють професії від виду діяльності, наприклад; далекобійник, боксер, гонщик, пасічник, підприємець, тощо. Учні, навіть назвали таку професію як бізнесмен, - це свідчить про те, що під впливом змін в суспільстві, вони не до кінця розуміють значення поняття "бізнес".

У якості запасного варіанту професійного вибору учнями були названі професії: вчитель – 10,5%, юрист – 8,8%, лікар – 5,7%, водій – 4%, перекладач, економіст – по 3,3%, бухгалтер - 3%, програміст – 2,7%, перукар – 2,2%, менеджер – 2,5%, журналіст, перекладач, психолог – по 1,7%, медсестра – 1,4%, дизайнер – 1,3%, спортсмен – 1,2%, адвокат, оператор ЕОМ – по 1,2%, інженер, повар, продавець, столяр – по 1,1%, швачка – 1%, решта професій: автодорожник, автослюсар, агроном, актор, археолог, банкір, бармен, бібліотекар, біолог, будівельник, ветеринар, викладач, вихователь, візажист, військовослужбовець, водолаз, вчений, геолог, декоратор, дипломат, диригент, еколог, експедитор, електрик, електромонтажник, зварювальник, інспектор ДАІ, історик, касир, кондитер, конструктор, контролер, кравець, лісник, манікюрниця, машиніст, механік, мистецтвознавець, митник, мільйонер, модельєр, моряк, музикант, муляр-штукатур, нотаріус, офіціант, охоронець, письменник, пожежник, прикордонник, провідник, продюсер, секретар, слюсар, спортивний тренер, стиліст, теле-радіомайстер, технолог, токарь, фармацевт, фермер, філолог, філософ, фотограф, хімік, хореограф, художник, шахтар, – менше 1% опитаних, не визначилися із вибором іншої професії – 17,5% опитаних.

Дослідження показали, що, на даний час, учні орієнтуються на "вигідні" спеціальності, які не відповідають потребам ринку праці, що може спричинити вплив молоді з провідних галузей народного господарства. Разом з тим, цілком впевнені у вірності свого професійного вибору - 18,1% дев'ятикласників, в основному впевнені – 28,8%, не впевнені у власному виборі – 7,4%, важко сказати – 8,2% опитаним.

За результатами опитування більша частина учнів прагнуть закінчити вищі навчальні заклади (університети, інститути), для отримання вищої освіти, що свідчить про низький рівень зацікавленості учнів робітничими професіями. Це викликає настороженість, тому що система трудового виховання й професійної орієнтації в школі не виконує покладених на неї завдань і не відповідає ринку праці. Отже, отримати обрану професію дев'ятикласники мають наміри у ПТНЗ (6,9%), у технікумі (13,2%), у коледжі (10,2%), в інституті, університеті, академії (58,3%), через службу зайнятості (1,4%), самостійно (3%), ще не намірили (10,4%).

Стосовно вибору конкретного навчального закладу, в якому збираються отримати обрану професію 9-ти класники, назвали такі: РДГУ – 18%, НУВГП – 7,5%, автодорожній технікум – 4,3%, МEGУ – 3,6%, ВПУ №1 – 3,4%, кооперативний коледж – 2%, Острозька академія – 1,8%, медичний коледж – 1,4%, Інститут слов'язознавства, Національний університет ім. Т.Г. Шевченка, Волинський державний університет ім. Л. Українки – по 1,1%, Київський інститут внутрішніх справ, Львівський політехнічний університет – по 0,8%, Європейський університет, ЛНУ ім. І. Франка, Київський медичний університет – по 0,7%, Оксфорд (ВНЗ, Англія), технічний коледж, Тернопільський медичний університет – по 0,6%, аграрний коледж, Харківська юридична академія – по 0,5%, комп'ютерна академія "ШАГ" – 0,4%, музичний коледж, автошкола, залізничний технікум, служба зайнятості – по 0,4%, школа міліції від РУВС, Нововолинське ПТУ, Львівський лісотехнічний, технікум №9, Львівський медичний університет, Шацький лісничий технікум, Володимирське ПТУ – по 0,3%. Учнями були названі також такі навчальні заклади: Млинівський ветеринарний технікум, Запорізький медичний університет, Києво-Могилянська академія, Харківська академія внутрішніх справ, текстильний технікум, Нововолинський ветеринарний технікум, Волинська академія права, Дубинське музичне училище, Луцький технічний університет, Ковельське ПТУ, Одеський музичний коледж, Львівський інститут мистецтв, Дніпропетровський залізничний університет, Тернопільська фінансова академія, Ковельське ПТУ, Львівський інститут мистецтва, Тернопільська фінансова академія, Харківське вище інженерно-технічне училище, Острозьке ПТУ, Сімферопольський медичний університет, Донецький юридичний університет, Мала академія управління персоналом, Дніпропетровський національно-технічний університет, Київський національний університет культури і мистецтва, Радивилівський професійний ліцей, Київський національний університет технології та дизайну, Хмельницький коледж, Одеський військовий інститут тощо. Всього учнями було названо 67 навчальних закладів різних рівнів акредитації, які знаходяться в різних регіонах країни, це свідчить про ознайомлення учнів з навчальними закладами та рівнем навчання у них. Слід відмітити і те, що 38% опитаних ще не зробили вибір навчального закладу, де будуть здобувати обрану професію.

Серед найулюбленіших предметів, що характеризують інтереси учнів 9-х класів, були названі такі: математика – 35,9%, фізичне виховання – 34%, трудове навчання – 18,6%, історія – 18,2%, біологія – 17,2%, географія – 15,9%, фізика та хімія – 15,2%, іноземна мова 13,9%, українська література – 13,3%, інформатика – 12,2%, українська мова – 10,6%, зарубіжна література – 8,8%, креслення – 6,5%, правознавство – 4,6%, ОБЖД – 3%, музика – 2,8%, образотворче мистецтво – 1,6%, психологія – 1,1%, основи медичних знань – 1,1%, основи економіки – 0,8%, ДПЮ – 0,7%, народознавство – 0,3%, немає улюблених предметів у 0,5% опитантів.

Нахили школярів реалізуються через заняття у вільний час. За отриманими результатами серед дев'ятикласників найбільша кількість опитаних: 42,21% - спілкуються з однолітками, 41,8% - слухають музику, 30,4% - працюють з комп'ютером, 28,9% - читають, 26,5% - готуються до уроків, 26,2% - займаються спортом, 25,4% - допомагають батькам, 11% - шийють, в'яжуть, 8,1% - займаються іншими справами, 7,1% - відвідують музичну школу, 5,2% - відвідують театральну студію, 4,4% - займаються з репетитором. Зайнятість старших школярів у вільний час говорить про відносно стійку сформованість професійних нахилів.

При виборі професійної діяльності учням 9-х класів найбільше сприяли особисті спостереження – 46,4%, прислухалися до поради батьків, родичів – 29,9%, сприяли засоби масової інформації – 15,8%, зробили свій вибір завдяки Інтернету та зарубіжним виданням – 11,1%, отримали інформацію з книжок – 8,6%, а також з науково-популярної літератури та газет – 8,2% опитантів, прислухалися до порад та рекомендацій друзів – 6,8%, значно в меншій мірі сприяли при виборі поради вчителя, психолога 5,6%, служба зайнятості відіграє найменшу роль у даному питанні – 0,8%, інше – 5,1%. Основним мотивом вибору професії учні дев'ятих класів назвали сам процес трудової діяльності (36,8%), наступним мотивом є високе матеріальне забезпечення (26,8%), далі: умови праці (24,9%), рухома робота, нові враження (15,7%), спокійна робота (9,6%), підвищена відповідальність (10,7%), незалежність у роботі, самостійність прийняття рішення (8,3%), виникнення складних або навіть небезпечних ситуацій (7,8%), контактування з людьми (22,3%), можливість творчої діяльності (11,4%), часті відрядження, поїздки (5,5%), можливість що-небудь створювати своїми руками (7,3%), перспектива (професійний ріст, просування на службі) (11,1%), близькість до місця роботи (2,5%). Отже, провідне місце в мотивації школярів займають два головні фактори: сам процес трудової діяльності та матеріальне забезпечення.

На запитання №11 в опитувальнику учні записали багато вимог, які висуває вибрана ними професія до особистості, серед них найчастіше зустрічалися такі: відповідальність – 9,7%, добрий зір – 9,6%, уважність – 9,3%, хороше здоров'я – 9%, комунікативність – 7,3%, врівноваженість – 4,9%, терплячість – 4,4%, фізична підготовка – 3,4%, наполегливість – 3%, охайність 2,8%, хороший слух – 3,5%, хороша пам'ять, чесність – 2,5%, впевненість, порядність – 2,2%, вихованість – 2,2%, рішучість – 1,9%, витривалість – 1,7%, ввічливість – 1,6%, працелюбність, слухняність – 1,4%, активність, дисциплінованість – 1,3%, вимогливість – 1,2%, творчість, здібності, ретельність – 1,1%, тактовність – 1%, цілеспрямованість – 0,9%, гуманність, скромність, добросовісність, справедливість, доброта – 0,8%, сила волі, чуйність, стриманість – 0,7%, винахідливість, фантазія, зовнішність, кмітливість, точність – 0,6%, пунктуальність – 0,5%, логічне мислення, вокальні дані, хореографічні дані, старанність, зосередженість, організованість – 0,4%, мужність, спостережливість, інтуїція, енергійність, швидка реакція, високий інтелект, порядність, ініціативність, майстерність – 0,3%, хитрість, спритність, грамотність, розвинена уява, доброзичливість, розуміння, привабливість, самовдосконаленість – 0,2%, сміливість, обережність, професійність, розвинена логіка, талант, художній смак, компетентність, елегантність, самовпевненість, адекватність, відкритість, артистичність, толерантність – 0,1%, не знають – 14,2% опитаних.

Нас зацікавила самооцінка власних успіхів у навчанні, то дев'ятикласники навчаються: 18,6% - достатньо високо, 56,4% - добре, 22,4% - задовільно, 3,2% - відверто зізналися, що їх навчання є незадовільним.

У реалізації професійних намірів допомагають батьки, родичі 38% учням 9-х класів, вчителі – 26,3%, знайомі, які працюють за даною професією – 16,3%, інше – 8,3%, а 35,2% опитантів впевнені у власних силах і готуються самостійно до майбутньої професії. Ми знаємо, що батьки відіграють важливу роль у своєму відношенні до професійного вибору дитини. 79,7% батьків підтримують вибір дітей, 11% - не погоджуються з думкою дітей, 10,9% - відносяться байдуже.

Проаналізувавши отримані результати, ми можемо зробити висновки, що дев'ятикласникам не надається відповідної інформації про зміст обраної професії, про вимоги професії до спеціаліста, про потреби у відповідних кадрах міста, регіону, області, а їх орієнтація на "вигідні" спеціальності, може спричинити вплив молоді з провідних галузей промисловості, науки, культури, а низький рівень зацікавленості учнів робітничими професіями говорить про те, що система трудового виховання та професійної орієнтації не виконує покладених на неї завдань і не задовольняє потреби ринку праці. Тому процес формування професійної спрямованості та самореалізація школярів може відбуватися за умови, що вони у процесі цілеспрямованої навчальної діяльності будуть набувати уявлення про сферу різноманітної трудової діяльності людини в сучасному світі професій. А для цього особливе значення має знання педагога того, яким чином розвивається даний вид спрямованості, а також вчитель повинен володіти механізмом діагностики професійної спрямованості, визначення її змісту та рівня. Необхідно враховувати зміни, які відбуваються у суспільстві, у системі праці, і котрі викликають також зміни у компонентах спрямованості. Адже зміни у професійній спрямованості впливають на цілісну структуру особистості. У сучасних умовах сформованість стійкої професійної спрямованості особистості є основним якісним показником ефективності навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, результатом профорієнтаційної роботи зі школярами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильков В.М. Соціально-психологічні питання професійного самовизначення старшокласників у сучасних умовах. // Педагогіка і психологія. – 1999. - №3. – С. 59-66.
2. Захаров Н.Н. Профессиональная ориентация школьников: Учеб. пособие для студентов-слушателей фак. обществ. профессий. – М.: Просвещение, 1988. – 272 с.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов/Д.: Феникс, 1996. – 512 с.
4. Пилипчук О.Ф. Професійна спрямованість особистості, її сутність і проблема формування в процесі профорієнтаційної роботи. // Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації: Збірник наукових праць. Наук. записки РДПІ. Випуск №6. – Рівне: РДПІ, 1999. – С. 44-50.
5. Сидоренко В.К. Наукові основи професійного самовизначення школярів. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1999. - №1. – С.33-39.
6. Симоненко В.Д. Профессиональная ориентация учащихся в процессе трудового обучения: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1985. – 223 с.
7. Чистякова С.Н. Основы профессиональной ориентации школьников: Учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. №2008 Труд и черчение / Под. ред. В.А. Слостенина. – М.: Просвещение, 1983. – 112 с.
8. Шавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности. – М.: Педагогика, 1981. – 96с.

Резюме: В статті розглянуто результати дослідження особливостей професійної направленості учеників дев'ятих класів загальноосвітніх навчальних закладів північно-західного регіону України.

Ключевые слова: направленность личности, профессиональная направленность, интересы, склонности, мотивы, ценностные ориентации, намерения.

The summary: At clause it is considered results of research of features of a professional orientation of pupils of the ninth classes of general educational institutions the north-western regions of Ukraine.

Key words: an orientation of the person, a professional orientation, interests, propensities, motives, valuable orientations, intentions.

Додаток 1.

АНКЕТА ДЛЯ УЧНІВ 9 КЛАСУ

У даній анкеті наводиться ряд питань, які стосуються Ваших професійних намірів і планів на майбутнє. Прохання, давати правдиві та щирі відповіді на запропоновані питання (обвести цифри тих варіантів, котрі відповідають Вашій думці, якщо ні один з них Вас не влаштовує, то у вільній графі напишіть свій варіант відповіді, на відкриті питання відповідь запишіть).

Вкажіть деякі відомості про себе:

Прізвище _____ Ім'я _____ По-батькові _____
 Дата _____ Школа _____ Клас _____ Вік _____ Стать _____
 Професії батьків: Батька _____ Матері _____

1. Назвіть Ваші найулюбленіші навчальні предмети _____

2. Назвіть професії, які Вам найбільше подобаються _____

3. Чим Ви займаєтесь у вільний час:

3.1. читаю;

3.2. займаюсь спортом, відвіую спортивну секцію;

3.3. відвіую муз. школу, граю на муз. інструментах;

3.4. спілкуюсь з однолітками;

3.5. працюю з комп'ютером;

3.6. слухаю музику, переглядаю відеофільми;

3.7. готуюсь до уроків;

3.8. шию, в'яжу;

3.9. допомагаю батькам виконувати домашню роботу;

3.10. займаюсь з репетитором;

3.11. відвіую театральну студію, хореографічний гурток, тощо;

3.12. інше _____

4. Яка сфера діяльності чи заняття, з наведених нижче, Вас більше всього цікавить.

(Підкресліть лише один варіант):

4.1. природничо-наукова (математика, фізика, хімія, біологія, медицина, геологія, с/г);

4.2. суспільно-наукова (історія, філософія, економіка, юридичні науки);

4.3. гуманітарна (література, журналістика, педагогіка, лінгвістика, психологія);

4.4. технічна (радіотехніка, електроніка, кібернетика, машинобудування, авіабудування);

4.5. мистецтво;

4.6. немає визначених інтересів.

5. Якою професією Ви хотіли б оволодіти після закінчення школи?

(Назвати лише одну професію) _____

6. Наскільки Ви впевнені у вірності свого професійного вибору?

- 6.1. цілком впевнений;
- 6.2. в основному впевнений;
- 6.3. не впевнений;
- 6.4. не знаю, важко сказати.

7. Що сприяло Вашому вибору?

- 7.1. засоби масової інформації;
- 7.2. книжки;
- 7.3. науково-популярна література, нариси в газетах та журналах;
- 7.4. інтернет, навчаючі відеопрограми, зарубіжні фільми;
- 7.5. поради батьків, родичів;
- 7.6. порада вчителя, профконсультанта, психолога;
- 7.7. особисті спостереження;
- 7.8. працівники служби зайнятості;
- 7.9. рекомендації друзів;
- 7.10. інше

8. Де Ви плануєте отримати обрану професію?

- 8.1. СПТУ;
- 8.2. технікум;
- 8.3. коледж;
- 8.4. інститут, університет, академія (підкреслити);
- 8.5. через службу зайнятості;
- 8.6. самостійно;
- 8.7. не намітив.

9. Вкажіть повну назву навчального закладу, в якому збираєтесь отримати вибрану Вами професію?**10. Що приваблює Вас у вибраній професії?**

- 10.1. умови праці;
- 10.2. сам процес трудової діяльності;
- 10.3. висока матеріальна забезпеченість;
- 10.4. рухома робота, нові враження;
- 10.5. спокійна робота;
- 10.6. підвищена відповідальність;
- 10.7. незалежність в роботі, самостійність прийняття рішень;
- 10.8. виникнення складних або навіть небезпечних ситуацій;
- 10.9. контактування з людьми;
- 10.10. можливість творчої діяльності;
- 10.11. часті відрядження, поїздки;
- 10.12. можливість що-небудь створювати своїми руками;
- 10.13. перспектива (професійний ріст, просування по службі);
- 10.14. близько до місця проживання.

11. Дайте перелік основних вимог, що висуває дана професія до особистості, стану здоров'я? _____**12. Хто Вам надає допомогу у підготовці до майбутньої професії?**

- 12.1. батьки, родичі;
- 12.2. вчителі;
- 12.3. знайомий, який працює за даною професією;
- 12.4. готуюсь самостійно;
- 12.5. інше.

13. Яку іншу професію Ви обрали б, якщо не змогли б оволодіти вибраною Вами професією? (Запишіть один варіант) _____**14. Як Ви оцінюєте свої успіхи в учбовій діяльності?**

- 14.1. достатньо високо;
- 14.2. добре;
- 14.3. задовільно;
- 14.4. незадовільно.

15. Чи згодні батьки з Вашим вибором професії?

- 15.1. так;
- 15.2. ні;
- 15.3. байдуже.

Дякуємо за роботу

Бажаємо успіхів в оволодінні вибраною професією

Одержано редакцією 10.10.2005.

З М І С Т

<i>Постоловський Р.М.</i> До двадцятиріччя кафедри професійної педагогіки і трудової підготовки.....	3
<i>Янцур М.С.</i> Перспективи реформування трудової підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів	4
<i>Кирильчук Ю.В.</i> Проблеми підготовки вчителя освітньої галузі „Технологія”	10
<i>Мегем Є.І.</i> Визначення компонентів системи методичної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання з проектно-технологічної діяльності	13
<i>Разумна Г.І.</i> Навчальний предмет як засіб естетичного виховання майбутніх вчителів трудового навчання	17
<i>Тюска В.Б.</i> Проблема творчості майбутнього педагога у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях	20
<i>Шутяк В.Г.</i> Особистісно-орієнтований підхід у трудовому навчанні молодших школярів	23
<i>Літковець О.Д.</i> Психолого-педагогічні умови формування графічних вмінь в учнів початкових класів	29
<i>Кашуба О. М.</i> Організація навчально-виховної діяльності на основі сприйняття й передачі інформації у початкових школах Німеччини.....	34
<i>Хоронжевський О.М., Янцур М.С.</i> Сформованість знань з культури праці та гігієнічної культури в учнів основної школи.....	38
<i>Войтко А.І.</i> Професійні проби як засіб підготовки учнів 8 – 9 класів до вибору професії.....	43
<i>Саух О.М.</i> Особистісні умови професійного самовизначення.....	45
<i>Ковальська Н.М.</i> До проблеми формування готовності старшокласників до свідомого вибору професії в сфері менеджменту	51
<i>Янцур М.С., Єзерська Н.Р.</i> Професійна спрямованість учнів 9-х класів північно-західного регіону України.....	54
<i>Парховнюк Г. О., Сингаївський Д.В.</i> Формування готовності до професійної діяльності старшокласників з використанням дидактичного комп’ютерного середовища.....	60
<i>Шкворець О.В.</i> Особливості використання образно-асоціативного підходу у проектуванні одягу.....	62
<i>Янцур М.С., Симонович Н.В.</i> Індивідуалізація процесу навчання учнів 8-9 класів конструюванню швейних виробів на основі диференційованих завдань	65
<i>Фешук Ю.В.</i> Шляхи розвитку просторового мислення студентів за допомогою комп’ютерної графіки	69
<i>Войтко А.І.</i> Підготовка студентів до профорієнтаційної роботи з учнями в процесі педагогічної практики.....	71
<i>Бордюк Н.А., Бордюк М.А.</i> Педагогічні особливості вивчення фундаментальних дисциплін студентами спеціальності „Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання” в умовах нового освітнього простору	73
<i>Дем’яненко Т.П.</i> Шляхи вдосконалення змісту підготовки учнівської молоді до підприємницької діяльності в процесі трудового навчання.....	77
<i>Пшеничний В.В.</i> Методика навчання студентів розробці конструкторської документації за монопроекцією	80
<i>Федчишин Н.О.</i> Виховуюче навчання в контексті педагогічної теорії І.Ф. Гербарта	81
<i>Васильченко Г.Ю.</i> Проблеми активізації пізнавальної діяльності студентів у вищих педагогічних навчальних закладах	84
<i>Носова І.О.</i> Деякі аспекти професійної адаптації майбутніх вчителів трудового навчання.....	88
<i>Парасюк І.А.</i> Проблеми національно-громадянського виховання студентів	91
<i>Петрук Є.О.</i> Педагогічні коледжі технічного спрямування та стан графічної підготовки в них	95
<i>Козяр М.М.</i> Шляхи вдосконалення графічної освіти студентів в умовах застосування інформаційних технологій	98
<i>Мазурок В.Г.</i> Педагогічні умови формування в студентів системи понять еколого-економічного змісту	103
<i>Набочук Ю.К., Павлова Н.С.</i> Управління розумовою діяльністю школярів на уроках інформатики	112
<i>Білінська В.Л.</i> Роль шкільного садівництва і городництва в навчально-виховному процесі початку ХХ століття	116
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні ідеї та досвід М.І. Різоля в контексті розвитку українського баянного мистецтва	120
<i>Герасименко О.А.</i> Освітні заклади на Волині ХVI – ХVIII століть	125
<i>Маццишина З.А.</i> Виховні аспекти декоративно-прикладного мистецтва в педагогічній думці України початку ХХ століття.....	128
<i>Малафійк І.В.</i> Дидактичний принцип системності.	132
<i>Відомості про авторів</i>	136

Наукове видання

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 33

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Лазарчук В.В., Зброжек Д.Г.

Здано до набору 12.11.2005 р. Підписано до друку 30.12.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 21,18. Обл. вид. арк. 21,49. Замовлення № 13/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98,
тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ: ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 33. — Рівне: РДГУ, 2005. — 138 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 4.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем педагогіки, дидактики, історії педагогіки, теорії і методики трудової підготовки, профорієнтації, виховання дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20